

Klass: *Coniocybomycetes*, **Ordning:** *Coniocybales*, **Familj:** *Coniocybaceae*, **Släkte:** *Chaenotheca* (nållavar), **Art:** *Chaenotheca gracillima* - brunpudrad nållav (Vain.) Tibell **Synonymer:** *Coniocybe gracillima* Vain.

Kännetecken

Brunpudrad nållav är en knappnållslav med en insänkt bål eller sällan en bål som är tunn, smågrymig och blekt grågrön. När bålen är insänkt i underlaget får detta ofta en mörkt gröngrå ton. Apothecieskaftet är långt, vågigt (1,5-2,5 mm högt) och huvudet (apotheciet) är mindre än hos de flesta andra knappnållslavar. Det omvänt koniska huvudet har en rödbrunaktig pruina som ibland har en violett ton. Skaftet är svart men i övre delen täckt av en rödbrun pruina. Sporererna är klotformade och bruna, 2,5-3,5 µm i diameter. Apothecierna sitter i täta samlingar som ibland täcker flera kvadratdecimetrar. Smalskaftslav *Chaenotheca gracilentia* kan påminna om brunpudrad nållav då båda har långa, ofta böjda, smäckra apothecieskaft och de växer i samma miljö. Smalskaftslavhar dock en tunn, mjölig grågrön bål och en gråvit pruina på apothecieskaften.

Utbredning och status

Arten förekommer i hela landet men är sällsynt i Götaland, förutom i sydsvenska höglandets barrskogar. Arten blir vanligare norr om ekens nordgräns (Artportalen 2016). Den är känd från drygt 2 000 lokaler, men det finns ett högt mörkertal. En minskning av populationen pågår och förväntas fortgå vad gäller antalet lokalområden och antalet reproduktiva individer. Brunpudrad nållav saknas i Danmark men förekommer i Norge och Finland. Den är rödlistad i Finland (Nära hotad NT, Jääskeläinen m.fl. 2010). Världsutbredningen omfattar kalla områden på både norra och södra halvklotet. På norra halvklotet är arten känd från Europa, Asien och Nordamerika. På södra halvklotet är den känd från Australasien, Centralamerika och Sydamerika (Tibell 1999).

Ekologi

Arten förekommer oftast i fuktiga skogar av naturskogskaraktär. Den är beroende av hög, jämn luftfuktighet och förekommer oftast i sumpgranskog eller andra sumpskogar. Arten är en utmärkt indikator-/signalart för denna typ av skog (Nitare 2000). I de suboceaniska delarna av Jämtland påträffas arten även i kulturskogar. Brunpudrad nållav växer på ved av barr- och lövträd, särskilt på gamla, såväl grova som klena, mer eller mindre avbarkade stubbar av gran och björk (Hermansson m.fl. 2008). De vanligaste växtplatserna för arten är murkna björkhögstubbar med flagnande näver, på ved av levande björkar med uppfläkt näver vid stambasen eller på grova, meterhög granstubbar. I många fall härrör granstubbarna från dimensionsavverkningar. Skrymslen mellan rotben verkar kunna erbjuda ett mikroklimat brunpudrad nållav trivs i. Sällsynt påträffas arten också på bark av levande gamla träd, t.ex. klibbal och sälg. I södra Sverige påträffas arten också på stubbar av ek och bok. Ofta uppträder brunpudrad nållav bara på ett fåtal stubbar eller träd inom en lokal. Arten förekommer ofta tillsammans med andra ovanliga eller rödlistade knappnållslavar, t.ex. kornig nållav *Chaenotheca chlorella*, nordlig nållav *C. laevigata* (rödlistad som Nära hotad NT), smalskaftslav *C. gracilentia* (rödlistad som Sårbar VU) och rödbrun blekspik *Sclerophora coniophaea* (rödlistad som Nära hotad NT).

Hot

Brunpudrad nållav förekommer i äldre skogar av naturskogskaraktär med hög och jämn luftfuktighet. Skogsbruksåtgärder som kan påverka markvattennivån och luftfuktigheten negativt på växtplatserna utgör därför hot. Produktionen av för arten lämpliga substrat i produktionsskogar är mycket begränsad. På lång sikt utgör därför avverkningar av variationsrika och olikåldriga naturskogar ett allvarligt hot.

Åtgärder

Åtgärder som kan minska fuktighetsförhållandena på lokalerna bör undvikas. Förekomster bör undantas från skogsbruksåtgärder. Att lämna höga granstubbar vid slutavverkningar kan gynna arten, särskilt om högstubbar lämnas i kantzoner mot sumpskog eller i lägen med ett fuktigt lokalklimat.

Övrigt

Utländska namn - NO: Langnål, FI: Hentoneulajäkälä.

Naturvård

Konventioner: Typisk art i 9010 Taiga (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR)), Skogsstyrelsens signalart

Litteratur

Artportalen. 2016. *Rapportsystem för växter, djur och svampar*. ArtDatabanken, SLU. [<http://www.artportalen.se>]. [uttag 2016-10-08]

Hermansson, J., Bratt, L. & Oldhammer, B. 2008. *Hotade och sällsynta växter i Dalarna, del 2 - lavar och mossor*. Dalarnas Botaniska Förening.

Jääskeläinen, K., Pykälä, J., Rämä, H., Vitikainen, O., Haikonen, V., Högnabba, F., Lommi S. & Puolasmaa, A. 2010. Lichens. I: Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (red.). *The 2010 Red List of Finnish Species*. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki, sid. 278-310.

Karström, M. 1993. Indikatorarter som biologisk inventeringsmetod - formulering av biologiska kriterier för urval av sökbiotoper. I: Olsson, G. A. & Gransberg, M. (red.), *Indikatorarter för identifiering av naturskogar i Norrbotten*. Naturvårdsverket, Rapport 4276, sid. 19-96.

Nitare, J. 2000. Signalarter. Indikatorer på skyddsvärd skog. Flora över kryptogamer. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Tibell, L. 1992. Crustose lichens as indicators of forest continuity in boreal coniferous forests. *Nordic Journal of Botany* 12: 427-450.

Tibell, L. 1999. Caliciales. *Nordic Lichen Flora* 1: 20-70. Uddevalla.

Författare

Leif Tibell 1984. Rev. Janolof Hermansson & Svante Hultengren 1999. Rev. Janolof Hermansson, Svante Hultengren & Göran Thor 2016